

Liberalismus - úvod

Vladan Hodulák

Osnova

- Kořeny liberalismu, vymezení
- Liberalismus a MV
- Mír v liberalismu
- Liberalismus a ekonomické faktory
- Liberalismus a globalizace
- Tři tradice v liberalismu

Vymezení liberalismu

- Z latinského *liber* – příslušník třídy svobodných
- Vznik a vývoj liberalismu:
  - označení politického postoje až od počátku 19. stol.
  - vyústění myšlenkového vývoje několika předchozích staletí – soubor několika teorií (spol. smlouva, klasická pol. ek.)
  - během let obrovský vzrůst vlivu – dnes považujeme řadu liberálních hodnot za samozřejmé
- Hlavní znaky liberalismu
  - primát jednotlivce, svoboda, rozum, spravedlnost (vláda práva), tolerance, omezená vláda, soukromé vlastnictví, harmonie zájmů

Liberalismus a MV

- Politický liberalismus lze rozdělit na
  - klasický (negativní svoboda, minimalistický stát)
  - moderní (pozitivní svoboda, stát jako „tvůrce rovných příležitostí“)
- Liberalismus lze dělit více způsoby
  - liberální internacionalismus, imperialismus, pacifismus
  - idealismus, liberální internacionalismus, institucionalismus a jejich neovarianty
- Liberalismus v MV
  - stál ve formě idealismu u vzniku MV jako vědy
  - nejvýraznější opozice v MV vůči realismu
  - značná roztržitost jednotlivých proudů

Liberalismus a MV

- Hlavní znaky v MV
  - normativita
  - inside-out approach
  - víra v pokrok
  - stát není jediný aktér
  - bezpečnostní vztahy nejsou vždy primární
- Hlavní témata
  - mír
  - lidská práva
  - demokracie
  - spolupráce
  - volný obchod a vzájemná závislost

Spolupráce × konflikt

- Specifický pohled na povahu člověka, harmonie zájmů
- Konflikt je výsledkem
  - nedorozumění (nedostatek informací)
  - zlého úmyslu
- Přirozeného stavu spolupráce lze dosáhnout
  - Poučením se z chyb pomocí rozumu, morální pokrok lidstva
  - Umožnění působení přirozených mechanismů (volná ruka trhu)
- Pnutí v liberalismu – člověk jako maximalizátor slasti (efektivita) × člověk usilující o rozvinutí svého lidského potenciálu (morálka)

Lidská práva

- Lidská práva jsou základním východiskem liberalismu jako takového, vláda práva je hlavním principem společenského uspořádání
- Spolu s vírou v pokrok mají liberálové tendenci považovat lidská práva za univerzální a konečné stádium, k jejich aplikaci dojde nakonec všude
- Snaha prosadit smluvní zakotvení lidských práv (Všeobecná deklarace lidských práv OSN 1948)
- Kritika
  - snaha o prosazení lidských práv celosvětově není příliš úspěšná
  - spor mezi suverenitou státu a prosazováním lidských práv
  - lidská práva jak je chápe západ nemusí být univerzální – alternativní především asijské koncepce (ekonomická, kulturní, sociální práva)

Liberalismus a kapitalismus

- Trh vnímán jako prostor kde jednotlivci svobodně sledují své zájmy
- Liberalismus je od počátku svázán s podporou tržního systému uvnitř státu a volného trhu navenek
- Díky systému volného obchodu získávají všichni (komparativní výhoda)
- Téma vzniku a růstu vzájemné závislosti
- Vazba volný trh – liberalismus obzvláště posílila od 80. let 20. stol. – téměř ztotožnění
- Kritika – systém volného trhu nevznikl spontánně, ale jako státní projekt dominantní velmoci, problematika vztahu volného obchodu a hospodářského rozvoje

Demokracie, pluralita

- Liberalismus prosazuje reprezentativní vládu, to ale nutně nemusí být vláda demokratická v dnešním smyslu
- Problematika střetu vlády lidu (demokracie) a některých liberálních hodnot
- Role transnacionálních vztahů a sítí, mezinárodní organizace
- Demokratický mír

Mír

- Liberalismus je normativní – mír je cílem, ke kterému má směřovat mezinárodní společenství
- Mír je přirozený stav, války jsou vyvolávány uměle
- Zdrojem války jsou úzké skupiny lidí v autoritářských systémech, které z nich těží, případně vznikají nedorozuměním
- Lidé jsou racionální, společnost směřuje k pokroku – války budou zrušeny po zavedení liberálních vlád a systému volného obchodu
- Kritika systému rovnováhy moci – jakási elitářská dohoda v zájmu velkých mocností bránící seberealizaci člověka
- Obhajoba systému kolektivní bezpečnosti – konsistentní s liberální představou minimalistického státu a vládou práva, reprodukce domácího konceptu právního státu na mezinárodní vztahy

Liberalismus a globalizace

- Globalizace je pro liberály zcela nová fáze kapitalismu (veskrze pozitivní)
  - část liberálů ji zcela obhajuje (především neoliberální ekonomové)
  - část liberálů ji kritizuje, ale vždy v rámci systému – globalizace je dobrá, jen její současná forma má některé odstranitelné nedostatky
- Znaký
  - úpadek moci národního státu
  - větší vliv nestátních aktérů (nadnárodní korporace)
  - rozmach volného trhu a volného pohybu kapitálu (trh dokáže rozhodovat lépe než stát)
- Kritika – „liberální“ politika je ve skutečnosti mocenskou politikou konkrétních států (volný pohyb kapitálu, povaha volného trhu, rozpor mezi rétorikou a praxí)
- Ale – pokud se chtějí země rozvíjet není jiná cesta, než se do světové ekonomiky zapojit
- V současné praxi de facto úplné vítězství liberalismu

Liberalní pacifismus

- J. Schumpeter
- zkoumal mírotvorné účinky liberálních institucí a principů
- základ LP – interakce kapitalismu a demokracie
- Imperialismus jako příčina válek, zdroje:
  - válečná mašinerie
  - válečnický instinkt
  - exportní monopolismus
- Demokracie – omezuje válečnou mašinerii, válka prospívá pouze úzké menšině, žádná demokracie nebude hlasovat pro zájmy úzké menšiny
- Kapitalismus – volný obchod likviduje monopoly, válkou je mnohem obtížnější získat cizí zboží než obchodem
- Schumpeter později uznal, že buržoazní republiky mohou být, pokud se to vyplatí, agresivní
- Kritika – materialismus, uniformní racionalismus

Liberální imperialismus

- N. Machiavelli
- Republiky nejsou pacifistické, naopak, je to nejlepší státní forma pro imperiální expanzi
- Machiavelliho pojetí republiky
- Lidová × aristokratická republika
- Síla republiky – dělba moci, stabilita a osobní svoboda vedoucí k jistotě vlastnictví a populační explozi
- Logika liberálního imperialismu – lidé usilují o slávu a bohatství, pokud nebudeme usilovat o expanzi my, udělají to druzí – expanze je politická nutnost

Liberální internacionalismus

- I. Kant
- Vysvětluje proč republiky nebudou válčit mezi sebou, ale s ostatními státy ano, a jak svět dospěje do stádia trvalého míru – idea demokratického míru
- Definitivní články
  - republikánská ústava státu
  - pacifistická unie
  - kosmopolitní právo
- Zdroje článků
  - republika jako nejlepší forma státu pro ochranu občanů, důvod válek s neliberálními státy
  - mezinárodní právo (vnímání ostatních republik jako legitimních, stejné principy – odpor k neliberálním státům)
  - duch obchodu (kosmopolitní právo umožní existenci obchodu, který je výhodný)
- Trvalý mír
  - vznikne jako důsledek mechanického přírodního procesu i proti vůli lidí a navzdory, či dokonce díky jejich neshodám spolupůsobením všech tří článků
  - avšak i přesto je naplněním morálního poslání člověka
  - jako důsledek společenské evoluce vychází z Kantovi osvícenské víry v pokrok